

Debreceni Egyetem BTK
Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék

A vallás és az egyház reprezentációja a közszolgálati médiában

Témavezető:
Dr. Kálai Sándor

Készítette:
Biró Vivien

Debrecen
2012

A televíziózás Magyarországon – a többi európai államhoz képest – viszonylag későn, 1957. február 23-án indult el. A szabadság-hegyi 1 kW-os adóról zenei- és irodalmi műsorokkal heti két napon jelentkezett a kísérleti adás. A következő évtizedekben nem csak a műsoridő, de a műsorkínálat is bővült: heti öt napon sugározták az ismeretterjesztő, játék-, kisjáték- és dokumentumfilmeket, a politikai és hírműsorokat, az irodalmi és komolyzenei, valamint a zenés szórakoztató műsorokat és a sportközvetítéseket. Ezek mellett folyamatosan jelentkezett az iskolatelevízió, a gyermek-, báb- és meseműsorok és az úttörő szórakoztató műsorok. A láthatóan széles kínálat ellenére a vallási-egyházi programsugárzásig egészen 1989-ig várni kellett, ekkor közvetítettek ugyanis először vallási témájú műsort: egy hanuka-istentiszteletet a Hősök Zsinagógájából.

Tislér Géza, az MTV vallási- és egyházi műsorok szerkesztő-műsorvezetője a következőképp foglalja össze a vallás megjelenését a rendszerváltás utáni közszolgálati médiában: „1989 karácsonya az időpont, amelytől a fenti fogalmakkal körülírható első televíziós műsor elkészült. Igaz, az első éjféli mise-közvetítést nem a hazai publikumnak szánták a Bazilikából, hanem a ZDF német televízió bérelte ki az MTV kapacitását saját felhasználásra.

Néhányan az akkori felelős vezetők közül azonban úgy vélték, hogy megérett az idő arra, hogy az addig a képernyő nyilvánosságáról nem is álmodó egyházak élhessenek ezzel a lehetőséggel. Miután a közvetítés nézettsége minden elképzelést túlszárnyalt – több mint 1 millióan látták a közvetítést –, tárgyalások kezdődtek az egyházakkal arról, hogy milyen módon jelenhetnének meg a Magyar Televízióban.

1990 tavaszán nyolc egyházzal és felekezettel kötöttek megállapodást évi 2600 műsorpercre. A katolikus, református, evangélikus, izraelita, baptista, unitárius, metodista, ortodox, úgynevezett »történelmi« közösségekkel állapodtak meg. Hogy mely felekezet hány százalékban részesülhet az adott műsorpercből, azt az 1938-as (!) utolsó, a vallási hovatartozást is felvető népszámlálás adatai alapján határozták meg. 1990 tavaszán létrehozták a Magyar Televízió Vallási és Egyházi Műsorok Szerkesztőségét, amely májustól külső szakértők és egyházi delegáltak közreműködésével elkezdte a műsorok készítését. A kezdeti kontingens mára 12000 műsorpercre nőtt, amivel a magyar köztelevízió harmadik az európai televíziók rangsorában ezen a területen /EBU/.”¹

1 TISLÉR Géza: *Vallási televíziózás*. Kommunikációtudományi Nyitott Enciklopédia.

http://ktnye.communicatio.hu/index.php?title=Vall%C3%A1si_televis%C3%ADzi%C3%B3z%C3%A1s.
2012. 12. 26.

Ahhoz, hogy az elmúlt 22 év közszolgálatosságát át tudjuk tekinteni a vallás és az egyház perspektívájából, fontos kiemelni magának a közszolgálatosságnak a fogalmát.

„Közszolgálati televízió: a televíziós műsorszolgáltatás egyik hagyományos modellje. A közszolgálati csatorna állami tulajdonban van, és a készülékkel rendelkező népesség előfizetési díjaiból, ill. adóiból tartják fenn, ellentétben a magánkézben lévő kereskedelmi televíziókkal. A közszolgálati médiumok címzettje elsősorban az állampolgár (míg a kereskedelmi médiumoké a fogyasztó). A közszolgálati média – így a közszolgálati televízió – feladatai közé tartozik a tárgyilagos, kiegyensúlyozott és pontos tájékoztatás a hírműsorokban, valamint a nemzeti hagyományok, értékek képviselete a kulturális és oktató műsorokban, továbbá kellő megszólalási és bemutatkozási lehetőség biztosítása a kisebbségek részére. A közszolgálatosság filozófiája szerint ugyancsak az állami televíziókkal szemben támasztott követelmény lenne a különféle rétegműsorok, ill. színvonalas szórakoztató adások, szerzői és dokumentumfilmek, ill. minden olyan kulturálisan érdekes műsor sugárzása, amelyet a hirdetési piac nem tekint elég közönségsalogatónak ahhoz, hogy a kereskedelmi csatornák programkínálatában megjelenjen. Ennek az elvárásnak azonban a csatornákínálat bővülése folytán kialakuló éles versenyhelyzet egyre kevésbé kedvez: a két modell programválasztéka folyamatosan közeledik egymáshoz.”²

Az 1989-es évet követő vallási-egyházi műsorokról szóló tárgyalások sokáig nem hoztak eredményt. Bár 1990. május 7-étől kezdve rendszeresen sugározták a *Katolikus Krónikát*, majd természetesen egyre bővült a vallási műsorok kínálata, a médiatörvényre – ami szabályozta a műsoridőt és összetételt – 1996-ig várni kellett.

Az 1996-os *A rádiózásról és a televíziózásról* szóló médiatörvény³ hét paragrafusban szabályozza a közszolgálatosságot. A 2. § 19. bekezdése „Közszolgálati” műsorszámnak

² MUHI Klára – PÁPAI Zsolt: *Film- és médiafogalmak kisszótára*. Bp., Korona Kiadó, 2002, 254-255.

³ Az új, 2010. december 23-án elfogadott médiatörvény nem módosít különösen a közszolgálatosság egyházi- és vallási műsorokra vonatkozó szabályzatrendszerén. Egyfajta etikai kódexként működik, hiszen védi a vallási és egyházi tartalmakat: nem tehető közzé bennük termékmegjelenítés, nem lehet reklámmal vagy televíziós vásárlással megszakítani, külön fel kell hívni a nézők figyelmét, ha vallási, hitbeli meggyőződést sértő tartalmat sugároznak. Az 1996-ban elfogadottakhoz hasonlóan a közszolgálati médiaszolgáltatás célja „a nemzetiségek, vallási közösségek valamint egyéb közösségek médiával szemben támasztott igényeinek kielégítése, kultúrájának bemutatása, a nemzetiségek anyanyelvének ápolása.” – *Mediatörvény, 2010 évi CLXXXV tv. a médiaszolgáltatásokról és tömegkommunikációról*. ATW. http://users.atw.hu/barnane/kozszo_lg_ker/musorszolg.htm. 2012. 12. 20.

minősíti a „vallásszabadság megvalósulását szolgáló, valamint az egyházi és hitéleti tevékenységet bemutató műsorokat”. Az 5. § 1. bekezdése kitér arra, hogy a néző figyelmét fel kell hívni a soron következő vallási műsorra. A 29. § „sokféleség bemutatására” törekszik, így a törvény garantálja, hogy a történelmi egyházak keretein kívül eső felekezetek is helyet kaphassanak a műsoridőben. A Magyar Televízióval *Együttműködési megállapodást* kötött nyolc egyház és felekezet 1999-ben. Ezzel szerződési szintre emelték az 1990-ben létrejött együttműködést. Az érintett egyházak és felekezetek televíziós referenseket, egyházi szakértő szerkesztőket delegálnak, így készítik a vallási-egyházi műsorokat, amikből az egyházra a teljes műsoridő kétharmada, míg a vallásra az egyharmada jut. De miért kell különbséget tenni az egyházi és a vallási műsorok között? Számít-e a hívő embernek, hogy milyen típusú műsort kísér figyelemmel a televízióban? Tislér Géza a következőképp választja szét a két fogalmat: „A köznyelvben a »vallási« fogalma gyakran lefedi az »egyházi« fogalmát, sokak számára jelentéktelen és érthetetlen a különbségtétel. Az alaposabb vizsgálat megmutatja, hogy a vallási általánosabb, míg az egyházi szűkebb tartalommal bír. A vallás mint religio a »szenttel való érintkezés kerete« (K.Rahner) avagy Troeltsch szerint »általános függés érzet«, ami a fogalom általános jelentésére utal. Az egyház (communio, ecclesia) már az eredeti értelemben is a kihívottak, a kiválasztottak, tehát egy szűkebb kör közösségét jelenti. [...] Ennek a különbségtételnek azért van jelentősége, mert éppen e két fogalom mentén válik ketté a hazánkban mintegy húsz éve kialakult köztelevíziós gyakorlat. A vallási televíziós műsorok általánosabb, nem felekezetekhez kötődő tartalmi struktúrával bírnak, míg az egyházi műsorok kifejezetten felekezetekhez és egyházakhoz kötődnek.”⁴ A vallási és egyházi műsorok célja az evangelizáció. A vallási tartalmakat hagyományosan felekezettől függően a szentmiséken, istentiszteleteken, liturgiákon keresztül juttatják el a hívőkhöz, azonban félreértés lenne azt gondolni, hogy az egyházi kommunikáció kimerül a szakrális tartalmak közvetítésében. A hagyományos értelemben vett egyházi jelenlét azt jelenti, miként válik elérhetővé a társadalom különböző csoportjai számára az egyházi üzenet. „Egy egyház kívülről annyit létezik, amennyit megmutat magából. És nem elegendő a mutatkozás – Berkeley sokat citált mondását hozhatnám példaként, mely szerint »létezni annyi, mint észlelés tárgyának lenni« –, úgy kell mutatkozni, hogy észre is vegyenek.”⁵ Ehhez pedig az egyháznak figyelnie kell arra, mit és hogyan közvetít a társadalom felé. A

⁴ TISLÉR: Uo.

⁵ KORPICS Márta – WILDMANN János: *Vallások és egyházak az egyesült Európában*. Bp., Typotex Kiadó, 309.

huszadik század technikai modernizációja lehetővé tett egy rétegzettebben közvetített társadalmi jelenlétet, azaz egyre többféle mediációs eszközön keresztül jut el az Ige a hívőkhöz. Fontos kiemelni azonban, hogy az egyház nem csak kifelé tájékoztat, tehát nem csak szakrális kommunikációt folytat. A *Vallások és egyházak az egyesült Európában* című reprezentatív vallásszociológiai mintát adó kötet vizsgálata szerint az egyház belső kommunikációja meghatározza annak külső megítélését is. „A public relations szakma szerint egy intézmény belső kommunikációja felelős azért, hogy milyen kép alakul ki az intézményről annak környezetében, hiszen csak akkor lehet szó eredményes külső kommunikációról, ha az intézmény belső kommunikációs rendszere egységes és rendezett.”⁶ A szerzők szerint az egyház jövője azon múlik, mennyire tudja kihasználni az üzenetátadást lehetővé tevő találkozásokat, tehát mennyire tudja beépíteni kommunikációs stratégiájába a „the media is the message” elméletét. 1975. december 8-án VI. Pál pápa apostoli buzdításában úgy nyilatkozott, hogy „[Az egyház] mulasztással vétkeznék az Úr előtt, ha nem használná fel e hatalmas segítséget, amelyet az emberi értelem napról napra jobban tökéletesít. Az egyház ma ezeknek az eszközöknek közvetítésével prédikálja a háztetőkről a rábízott üzenetet. Bennük modern és kiváló szószerkekre lel; általuk valóban tömegekhez tud szólni. [...] A megváltozott társadalmi helyzet arra kényszerít minket, hogy újragondoljuk módszereinket, és minden erőnkből új utakat, új eszközöket találjunk, amelyekkel a mai emberhez eljuttathatjuk a keresztény üzenetet.”⁷ 1975-ben ez a küldetés állt az emberek előtt: felhasználni a technika adta lehetőségeket. A vallási műsorok azonban – ahogy erről majd a mintavétel is számot ad – csupán a modern vívmányokra, digitalizálódásra és azonnaliságra építve nem érhetnek célt azoknál, akik egyébként nem követik nyomon az egyház tevékenységét. Czigány György a 90-es évek elején a vallási műsorok főszerkesztőjeként olyan adásokat akart készíteni, amik felkelthetik a nem vallásosak figyelmét is, közérthetőek és „élesztőként járvák át a médiumok műsortevékenységet”.⁸ Ennek értelmében olyan műsортípusokat fejlesztettek ki, ami a nem vallásosak számára is érdekesek lehetnek. A „kötelező” áhítatok, liturgiák, szentmisék mellett helyet kapott a portréműsor, a stúdióbeszélgetés, a magazinműsor, megjelentek az ifjúságnak szóló programok is. (A Magyar Televízió annyiban nevezhető elmaradottnak,

⁶ KORPICS – WILDMANN: Uo., 317.

⁷ VI. Pál pápa, *Evangelii Nuntiandi: az Evangélium hirdetése - kezdetű apostoli buzdítása a katolikus egyház püspökeihez, papjaihoz és híveihez az evangelizációról a mai világban* 1975. december 8. Magyar Katolikus Püspöki Konferencia. <http://uj.katolikus.hu/konyvtar.php?h=121>. 2012. 12. 26.

⁸ DOBSZAY János: *Állam, egyházak Magyarországon*. Bp., Egyházforum Alapítvány, 2004, 67.

hogy vallással kapcsolatos zenei és dramatizált televíziós adások nálunk nincsenek.) De érdekesek-e annyira ezek a műfajok, hogy egy nem vallásos ember is szívesen megnézzé, esetleg figyelemmel is kövesse? Be tud-e vonódni egy, a szentmisék és istentiszteletek világában idegen szemlélő a közvetített adásokba? Horvát János magyar újságíró, műsorvezető *Kell-e reklámozni az egyházat?* című munkájában a következőt írja: „[...] egy hagyományos istentisztelet-közvetítés csak nézőket teremt, nem pedig résztvevőket. A televíziós műsorok meditatívabbak, bensőségesebbek kell legyenek. Be kell vonniuk a nézőt az együttgondolkodásba. Ez egyébként általában érvényes a jó televíziós gondolkodtató műsorokra. El kell mozdulni ebbe az irányba, a súlypontnak át kell tolnia azokra a vallási műsorokra, melyek az emberek konkrét kérdéseire, napi gondjaira, erkölcsi problémáira adnak válaszokat, vagy ha nem is válaszokat, de modelleket, esetleg csak gondolatokat; és mindezt mai, modern nyelven teszik.”⁹ Horvát János – bár nem említi konkrétan a két terminust – írásában arra hívja fel a figyelmet, hogy a vallási és egyházi műsoroknak el kell hagyni a huszadik századvégi paleotelevíziózás modelljét és helyette a közvetlen és interaktív neotelevíziózásra kell építeni. Mert míg a paleotelevízió Maksa Gyula megfogalmazásában „pedagógiai jellegű kommunikációs szituáció”, ami „a szerepek elválasztásán és hierarchizálásán alapul”,¹⁰ szórakoztat, tanít, informál, valamint az állampolgárnak szól és a műsorok egymástól jól érzékelhetően elválasztottak, addig a neotelevízió a közvetlenségre, a közelségre épít: célja a valóság hatás keltése, a mindennapiság, a néző és a konferáló közötti hierarchikus viszony megszüntetése, a flow. A neotelevízió már nem csak a valóság megmutatására törekszik, hanem a televízió és a nézők közötti kapcsolat fenntartására. A konvencionális egyház nem tudja megfelelően kihasználni a médium adta lehetőségeket: az elmúlt 22 évben nem igazán történt reform a műsorokat tekintve, vagy ha mégis, akkor az adott műsor a nézői elégedetlenség miatt megbukott. Jól példázza ezt a 2008-ban indított *Egyházi naptár* című műsor, mely négy történelmi egyház (katolikus, református, evangélikus, zsidó) ünnepeiből válogatta témáit. A program a fiatalokat célozta meg. Takács Katalin szerkesztő a következőket nyilatkozta: „A műsor megjelenését, vágástechnikáját lendületesre, fiatalosra terveztük. A heti tizenhárom perces összeállítás az ifjabb korosztályt szólítja meg, bővíti ismereteiket.”¹¹ Az adást 2010-ben még sugározták, majd levették a kínálatról. Hasonlóan jártak el A

⁹ HORVÁT János: *Kell-e reklámozni az egyházat?* Magyar Pax Romana. http://www.magarpaxromana.hu/kiadvanyok/egyhazkommunikacio/horvat_janos.htm. 2012. 12. 26.

¹⁰ MAKSA Gyula: *A paleotelevíziótól a neotelevízióig – és tovább.* Debreceni Disputa, 2007/10, 35-39.

¹¹ *Mértékadó – Az Új ember kétheti rádió- és televízióműsora*, 2008. június 2-15., 3.

Szövetséggel is, bár ebben az esetben a játék sugárzásának megkezdése előtt már az ajánlóban is azt hirdették, hogy 20 hétig fog tartani, tehát alapvetően egy rövid programnak állították be. Nagyon eltérően véleményezték a nézők (erre majd a kérdőív elemzése során kitérek), ezért elképzelhető, hogy a 20 hetes adás egy próba volt és a fogadtatás alapján döntöttek el, legyen-e folytatása vagy sem. A Szövetség eddig nem került vissza a kínálatba. De hogyan vélekedik a tévé néző: szükség lenne a vallási és egyházi tartalmak megreformálására vagy megfelelő és meg nem változtatható a hagyományos, paleotelevíziós modell?

Erre a kérdésre a mintavétel alapján sem lehet egyszerű, pontosan körülhatárolt választ adni. A kérdőíveket a Nyírsaholyban és környékén, az ismeretségi körömben terjesztettem, végül 111 készült el. A válaszadókat különböző szempontok alapján tudtam csoportosítani.

Életkor alapján:

-19: 15 fő

20-25: 61 fő

26-60: 25 fő

61- : 10 fő

Végzettség alapján:

Általános iskolás: -

Középiskolás: 14 fő

Felsőoktatási intézményben tanuló: 57 fő

Felsőfokú szakképzésben résztvevő: 3 fő

Szakiskolát végzett: 9 fő

Egyetem, főiskolát végzett: 18 fő

Felekezeti megoszlás szerint:

Ortodox: 1 fő

Katolikus: 52 fő (Ebből Római Katolikusnak 20 fő, Görög Katolikusnak 12 fő vallja magát)

Protestáns: 33 fő (Ebből Evangélikusnak 1 fő, Reformátusnak 31 fő vallja magát)

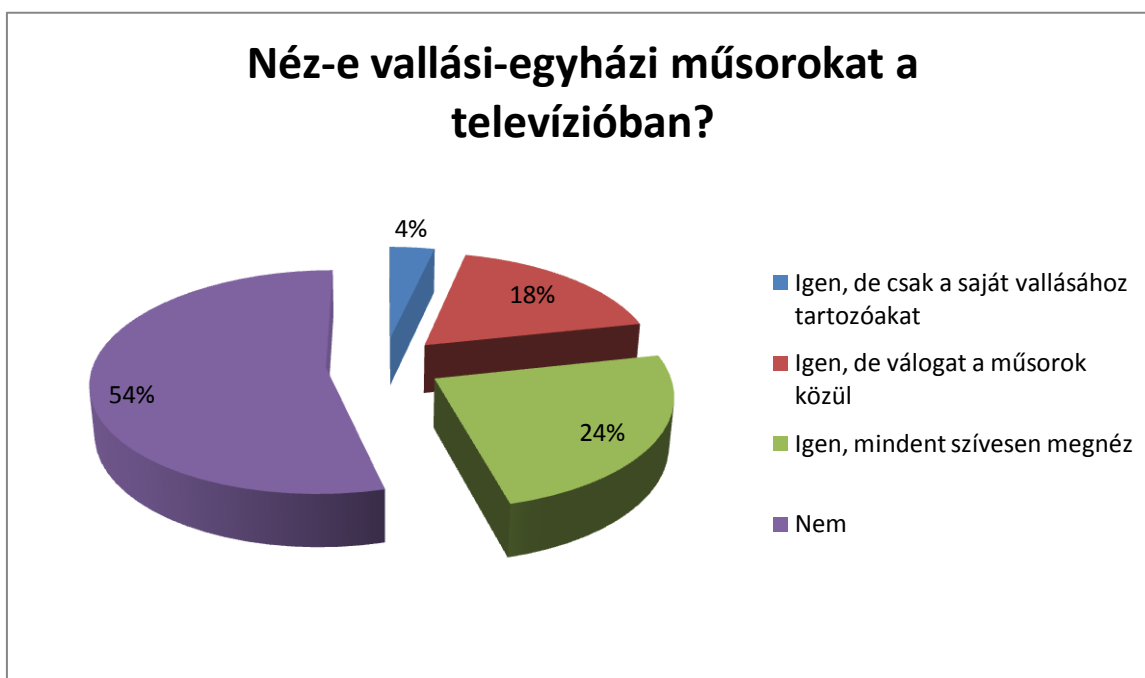
Nem tagja egyik felekezetnek sem vagy nem tartja vallását: 13 fő

Nem válaszolt: 12 fő

A kérdéseket négy csoportra osztom:

1. A különböző felekezetekhez tartozók milyen felekezetű vallási-egyházi műsort néznek meg, és ez életkor szerint hogyan változik.
2. A személyes részvétel kontra televíziós közvetítés vallási hovatartozás és életkor szerinti megoszlása. A közvetítés és a fizikai jelenlét közötti különbségek.
3. Elégedett-e a néző a közszolgálati televíziós csatornákon sugárzott vallási-egyházi adások minőségével, struktúrájával és mennyiségével?
4. Modernizálható-e egy mise/istentisztelet? Fontos-e a hithű neveltetés gyermekkorban?

Az első kérdéscsoporthoz tartozó válaszok

A válaszokból következik, hogy leginkább a nyugdíjasok nézik – szinte válogatás nélkül – a vallási-egyházi műsorokat. Ennek két oka is lehet: az egyik a viszonylag sok szabadidő, a másik pedig a neveltetés. A nyugdíjas korúak a kérdőívben mindannyian azt vallották, hogy vallásos nevelésben részesültek mind a család, mind az iskola részéről. Ez a vallást előtérbe helyező szemléletmód lehet az oka annak, hogy a nyugdíjasok szinte szelekció nélkül nézik meg a közszolgálati adók kínálta műsorokat. Az aktív dolgozók, tehát a 26 és 60 év közöttiek többségében nem, a legkevésbé pedig a felsőoktatási intézményben tanulók vagy felsőfokú szakképzésben résztvevők követik figyelemmel ezeket az adásokat. Felmerülhet a kérdés, vajon mi az oka a fiatalság minimális érdeklődésének? A válasz a

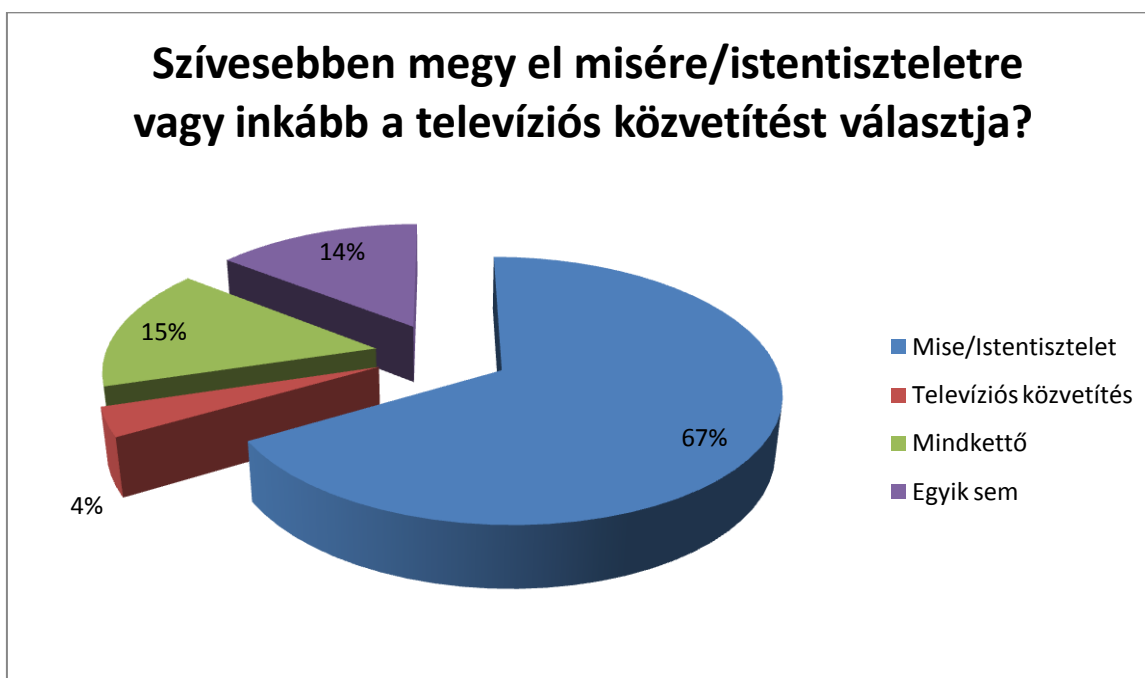
médiumválasztásban keresendő. A nyugdíjasok számára a legegyszerűbben a rádió és a televízió érhető el, míg a fiatalok számára szélesebb a kínálat, valamint közrejátszhat az is, hogy az utóbbi években megváltozott a televízióhoz való viszonyulás, hiszen már nem ez az elsődleges médium: a helyét átvette a számítógép és az internet. A 19 év alatti megkérdezettek körülbelül fele nézi a műsorokat, másik fele egyáltalán nem. Ez is a neveltetésnek tudható be: a vallásos családban, közösségben felnövekvők középiskolai tanulmányaik alatt is tartják vallásukat. Látható, hogy viszonylag magas a „nem” válaszok aránya. Ennek oka az érdeklődés hiánya, de ez leginkább a fiataloknál tapasztalható. Az aktívan dolgozók válasza legtöbbször az időhiány, vagy az, hogy a műsorok rossz időbeosztásúak. A nyugdíjasok csak igennel válaszoltak.

Felekezeti megoszlást tekintve nem lehet általánosítani: az idősök (bármilyen vallásúak is) azok, akik bármit szívesen megnéznék. A kérdőíven a tíz felsorolt vallási-egyházi műsor közül a legnézettebb a *Déli harangszó*. Ez valójában nem műsor, de fontosnak tartottam ide sorolni, hiszen – ahogy a mintavétel is mutatja – a hívő ember szívesen meghallgatja. Ezt követi az *Engedjétek hozzám...!*, majd ezután az *Unitárius ifjúsági műsor* és az *Evangélikus magazin* kivételével mindegyik program közel azonos nézettségű. A felekezeti megoszlást tekintve megállapítható, hogy az emberek a saját vallásukhoz tartozó műsorokat nézik elsősorban, és ezután válogatnak a programkínálatból, de éppúgy népszerű a *Katolikus krónika*, mint a *Református ifjúsági műsor* vagy a *Hajnali gondolatok*, csak ezeket mondhatni „kiegészítésként” választják, tehát a vasárnapi vagy ünnepi szentmise és a saját valláshoz tartozó televíziós vallási-egyházi műsorok mellett szívesen megnézik „kiegészítésként” a más felekezethez tartozó műsorokat is. Felmerülhet, miért épp ez utóbbiakat nézik meg szívesen. A *Hajnali gondolatok* pár perce mindennapi útmutató, evangéliumi értelmezés, amit felekezettől függetlenül szívesen megnéz a hívő ember. A kérdőíven a 11. kérdés második részére érkezett válaszok viszonylag pontos tájékoztatást adnak az előző kérdésre. (Lejebb hosszabb kifejtés következik.) A műsorkínálatból hiányolt adástípusok a fent említett programok válfajai. Az ifjúsági beszélgetések és portréműsorok a leginkább hiányoltak a közönség körében, viszont a *Katolikus krónika* és a *Református ifjúsági műsor* merít ezekből a típusokból, tehát szintén vallási hovatartozástól függetlenül érdeklődhetnek a nézők. Az *Unitárius ifjúsági műsor* és az *Evangélikus magazin* alacsony nézettségének oka az, hogy a megkérdezettek közül 1 fő vallotta magát evangélikusnak, unitáriusnak pedig egy sem. Akik mégis megnézik a két műsort (az *Unitárius ifjúsági műsort* 2 fő, az

Evangelikus magazint 7 fő), azok leginkább a vallás utáni érdeklődés miatt teszik, nem pedig elhivatottságból.

A kérdőív 10. kérdése alapján megállapítható, hogy az országosan vagy helyileg közvetített egyházi eseményeket, mint a *Vatikáni áldást*, a *Csíksomlyói búcsút*, a *Nagyboldogasszony búcsút* vagy a *Szent Jobb körmenetet* a hívők és nem hívők egyaránt szívesen nézik. Bár messzemenő következtetések nem vonhatóak le, de a felekezethez nem tartozók vagy a vallásukat nem tartók közül is többen azt válaszolták, hogy ezeket a közvetítéseket szívesen megnézik. Néhányan hozzátették, hogy bár nem keresik ezeket a műsorokat, csak véletlenül találunk rájuk, de ebben az esetben már végignézik a közvetítést. A hívők közül sokan azt nyilatkozták, felekezetre és nemre tekintet nélkül, hogy kifejezetten várják és keresik ezeket az egyházi közvetítéseket. A nyugdíjasok azok, akik ebben az esetben is kivétel nélkül figyelemmel követik az adott programot. Arról a kérdésről, hogy milyen hatást váltanak ki a közvetített misék, liturgiák vagy istentiszteletek, azok a hívők, akik már részt vettek egy-egy ilyen kivételes alkalmon, olyan érzésekről számoltak be, hogy lélekben érzik ott magukat az adott ünnepi ceremónián vagy újra átélhetik ezeket, esetleg emlékeket hívnak elő. Azok a hívők, akik nem vettek még részt az említett programon/programokon, vágyakozással, néhol szomorúsággal nyilatkoztak, hiszen így nem tudnak szentáldozáshoz, Krisztus testéhez és véréhez, úrvacsorához, szentgyónáshoz és egyéb, a hitéletben fontos szakrális tartalmakhoz járulni. Érdekesség, hogy 17 fő válaszolta azt, hogy a közszolgálati csatornán ugyan nem vagy alig, de más kereskedelmi csatornán szívesen néz meg vallással és egyházzal foglalkozó műsorokat. Őket két csoportra lehet osztani. Az egyik azokat az embereket foglalja magába, akik érdeklődnek a vallás iránt, esetleg hívők. Itt említették meg az ATV *Vidám Vasárnap* című műsorát vagy a PAX televízió programkínálatát. A másik csoportot azok képviselik, akik elítélik az egyház tevékenységét. Ők leginkább olyan csatornákat soroltak fel, mint a National Geographic, a Spektrum vagy a Discovery, amelyek kritikusan közelítenek az egyházakhoz, esetleg támadják is azokat vagy a vallások következetlenségére hívják fel a figyelmet. Itt többen is hivatkoztak a *Biblia rejtélyei* című sorozatra, amit a Discovery World csatornán sugároztak, vagy a National Geographic műsorán szereplő *Titokzatos kereszténység*.

A második kérdéscsoport értékelése

A válaszok alapján megállapítható a személyes részvétel kiemelt szerepe. Általában azok a válaszadók is részt vesznek személyesen a nagyobb egyházi ünnepeken (Húsvét, Pünkösd, Szenteste, Karácsony, ünnepi zárándoklatok), akik egyébként nem tartják magukat vallásosnak. A fizikai jelenlét éppúgy számít a 25 év alatti hívőknél, mint a 26 és 60 év közöttieknél, de leginkább a nyugdíjas korúak tartják ezt elengedhetetlennek, noha nem minden esetben tudnak ők maguk eljutni a templomba. Ezért a nyugdíjas válaszolók többségében a harmadik lehetőséget részesítik előnyben, tehát a fizikai jelenlétet és a televíziós közvetítést is egyaránt fontosnak tartják. Feltűnően kevés azoknak a száma, akik csak a televíziós közvetítésen keresztül kapcsolódnak be a misébe/istentiszteletbe. Ide azok tartoznak, akik valamilyen okból elutasítják saját egyházközösségüket vagy hívők, de súlyos betegek. (Utóbbiak minden esetben hozzátesszik, hogy mennének, de mivel..., tehát hiánypótlás a televízió.) A fenti csoportoknál azért használtam a hívő kifejezést, mert azok, akik nem hívők, egyáltalán nem mennek el a templomba. A vallási hovatartozás szerinti csoportosításban összesen 25 fő volt, aki vagy nem tagja egyik felekezetnek sem, vagy nem tartja a vallását, vagy nem kívánt válaszolni, tehát ebből 16 fő, aki sem a televízióban, sem személyesen nem követi figyelemmel a miséket/istentiszteleteket. Felekezeti megoszlás szerint a római katolikusok és a görög katolikusok közül vélik a legtöbben azt, hogy elengedhetetlen a fizikai jelenlét. A sásdi római katolikus plébánia Godfried Danneels bíboros gondolataival élve a következőket közvetítette a hívőkhöz a plébánia online felületén: „Egy rádión közvetített szentmise lehet szép és megható, a tévében is

nézhetsz szentmiséről közvetítést. De ez nem jelent részvételt, csak tudósít róla. A szobában ülve csak nézed, de bekapcsolódni nem tudsz a misébe. Imádkozhatsz hangosan, esetleg énekelhetsz is: ez nem jelent teljes részvételt. Legfeljebb otthoni imádság marad így a szentmise; de csak ennyi. Arról nem is beszélve, hogy a hálósobádban, a rádión vagy tévéen keresztül nem tudsz szentáldozáshoz járulni.”¹² Ez a lelkület él a római és a görög katolikus hívőkben, ez az üzenet teszi elengedhetlenné a fizikai jelenlétet. Ezzel szemben a reformátusok közül kevesebben járnak el személyesen is az istentiszteletekre, ennek ellenére fontosnak tartanak. A nem hívők közül is volt olyan válaszadó, aki ugyan nem jár el templomba, de a hívők számára a személyes részvételt nélkülözhetetlennek tartja.

A kérdőíven a fizikai jelenlét jelentőségére vonatkozott az 5. kérdés, miszerint: „Jelenthet-e teljes értékű részvételt egy közvetítés? Mennyiben jelent ez – a televízió médiumának következtében (kameramozgás, plánok) – más tapasztalatot? Be tud-e vonódni a televízióban közvetített istentiszteletbe/misébe?” A válaszok közül kiemelnék néhányat.

Az 1-es számú válaszoló házasságából kifolyólag római katolikus, a családi hagyomány miatt pedig görög katolikus, aktív dolgozó, egyetemet/főiskolát végzett. Véleménye szerint az egyházjog alapján jelenthet teljes értékű részvételt egy közvetítés abban az esetben, ha az egyén beteg, elfoglalt vagy az adott vallást a környezetében nem gyakorolják (pl. pánszláv). Érvényes lehet a mise akkor is, ha a hívő nem folyamodik ehhez a „pótláshoz” rendszeresen. A televíziós közvetítés értékes is lehet, például a görög katolikusoknál, ahol az ikonosztáz miatt a felajánlási folyamatot nem lehet látni teljes egészében, a kamera viszont bepillantást enged ezekbe a pillanatokba is. A kamerák olyan perspektívát tudnak elénk tárni, amire emberként nem vagyunk képesek: „angyali” felső kameraállás, „béka” alsó kameraállás. Saját szemünkkel csak a racionális valóságot látjuk, a művészi attitűdöt csak a kamera képes megmutatni.

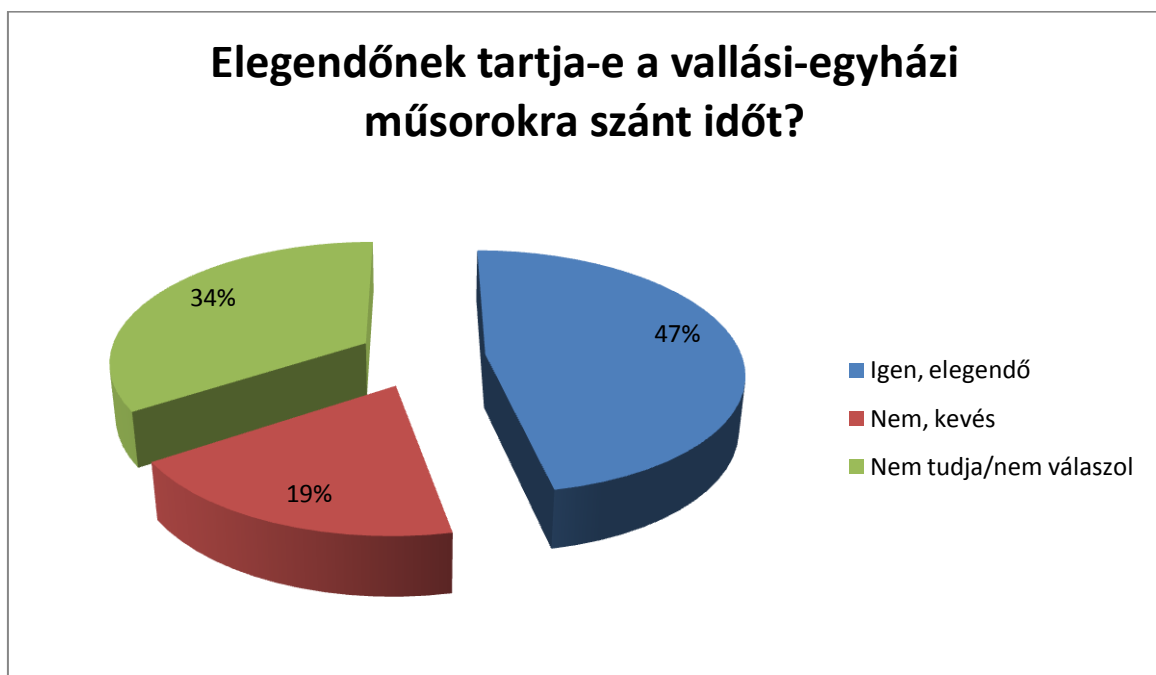
A 2-es számú válaszoló görög katolikus, nyugdíjas. Úgy gondolja, nincs különbség a televízióban közvetített mise és a személyes tapasztalat között. Kifejezetten szereti, ha a kamera a mise alatt bemutatja a templomot, kíváncsi a festményekre, szobrokra, így tud hitelesen bekapcsolódni az adott „távoli” közvetítésbe. Nem zavarja, ha a híveket is mutatják a mise alatt, mivel ez hozzá tartozik.

¹² *Vasárnap? Találkozunk a templomban!* Sásd város honlapja. <http://www.sasd.hu/plebania/konyvtarMISE.html>. 2012. 12. 01.

A 3-as számú válaszoló görög katolikus, felsőoktatási intézményben tanul. Szerinte a személyesség szükséges és elengedhetetlen, így nem kalandozik el a figyelme a mise alatt, jobban át tud szellemülni, aktívan énekel, imádkozik. Abban az esetben engedélyezhető a távolmaradás, ha az egyén súlyos beteg vagy dolgozik. A közvetített mise láthatóbbá teszi azokat a zavaró tényezőket, amik ugyan jelen vannak akkor is, ha elmegy az ember a templomba, de akkor elsősorban nem arra figyel.

A 4-es számú válaszoló református, de nem tartja a vallását, nyugdíjas. Ő felháborítónak érzi a közvetített istentiszteleteket, mert közeli képeket ad az egyes hívekről. „Nekem semmi közöm ahhoz, hogy ki sír, ki alszik. Az elérékenyülést mutatják, de milyen alapon?” Személyiségi jogokat sértő ez, hiszen a templom magánügy, de egy-egy közvetítést országosan is sugároznak, így ez az intimitás megszűnik. Kifejezetten zavarónak látja, hogy a közszolgálati adók vallási szolgálatot tesznek. Az egyházaknak saját csatornát kellene tartani. Összeegyeztethetetlen, hogy a kabaré és a híradó közé besuvasztanak egy papi áldást, ehelyett az egyházi rádiók az elfogadhatóak.

A harmadik kérdéscsoport

Ez a kérdéscsoport magába foglalja a nézők véleményét a sugárzott vallási-egyházi műsorok mennyiségéről, minőségéről és struktúrájáról. Magyarországon évente 133 órányi vallási-egyházi műsort közvetítenek. A megkérdezettek a következőképp vélekednek a műsorok mennyiségéről:

A válaszadók közel fele elegendőnek tartja az évi 133 órát, bár sokan módosítanának a műsorok időbeli elosztásán: a hét minden napjára kellene – ha nem is főműsoridőben – valamilyen vallással kapcsolatos adás, nem csak vasárnapra hagyni ezeket. (Gyakran ütközik a szentmise/istentisztelet és a televízióban közvetített, a hívő számára épp érdekes műsor.)

Többen is azt válaszolták, hogy bár a műsoridő elegendő, de a műsортípusokon változtatni kellene. Hiányolják az életutakat, megtérést vagy hitehagyást bemutató adásokat, a beszélgetős portréműsorokat, viszont a mise/istentisztelet-közvetítéseket általában elegendőnek gondolják. Többen is megjegyezték itt, hogy míg a közszolgálati adókon viszonylag szűk a kínálat, addig a különböző beállítottságú kereskedelmi csatornákon megtalálják a számukra érdekes műsorokat. Azok a válaszadók, akik kifejezetten az életutakat, megtérést és hitehagyást bemutató programokat hiányolják, minden esetben megemlítették a PAX televíziót. Az egyik internetes oldalon így határozták meg ennek feladatvállalását: „A vallási témájú dokumentumfilmeket és beszélgetéseket sugárzó PAX tévé 2001. december 14.-én indult. A műsor 2003. április 15.-e óta kódolt. Budapest környékén az Antenna Digitalon is előfizethető. Magyar történelmi sorozatokat, portréfilmeket, ismeretterjesztő filmeket is műsorra tűznek, nem mind kapcsolódik feltétlenül erősen a kereszténységhez. Koncertfilm és vallástörténeti sorozat is megtalálható a csatorna csomagjában. Akkoriban, amikor csökken a vallásosság szerepe, és egyes amerikai sorozatokban például gúny tárgya az egyház, akkor egyfajta vizuális menedék azoknak, akiknek túl harsány és erőszakos a nagyobb tévék kínálata.”¹³

¹³ *Más kategória: Pax.* Origo. <http://www.origo.hu/teve/20080801-vallasi-musorok-a-teveben.html>. 2012. 11. 23.

A harmadik kérdéscsoporton belül a műsorok minőségét értékelő válaszok a következőképp alakultak:

Szembevetendő azoknak az aránya, akik nem válaszoltak vagy nem tudják megítélni ezt a kérdést: akik nem néznek ilyen típusú adásokat, azok nem tudják megítélni, bár volt több olyan válaszoló is, aki annak ellenére, hogy nem nézi, túlságosan elmaradottnak látja ezeket. A megkérdezettek 32%-a elégedett. Ők többségében nyugdíjasok, kevesebben vannak közülük aktívan dolgozók és tanulók. Érdekes, hogy a görög és római katolikus hívők többnyire elégedettek a műsorok megjelenésével. Túlzottan modernnek senki sem tartja a sugárzott adásokat.

A műsorok struktúrájával a válaszadók többsége meg van elégedve (természetesen azok, akik nézik is ezeket). Néhányan felvetették, hogy viszonylag rövid egy-egy érdekes műsorra szánt idő. A *Hajnali gondolatokról* például a korán kelők úgy nyilatkoztak, hogy szükséges lenne mélyebben is elmerülni az adott napra vonatkozó Igében, ehhez pedig több idő kellene. Erre a műsorra vonatkozóan azonban voltak olyan vélemények, hogy nem mindig a megfelelő ember szólal meg, tehát lehetnének hozzáértőbbek, hitelesebbek is. Ez a kritikus vélemény vehető a műsorstruktúra hibájaként, de a válaszolók nem így értették. Életkortól és felekezettől függetlenül a megkérdezettek közül igen sokan ismerik A *Szövetség* című családi-vallási vetélkedőt. Néhány válaszoló kivételével mindenki elismerően nyilatkozott a játékról: jól felépített, családkovácsoló, érdekessé teszi a *Bibliát* nem csak a vallásosak számára, bővíti a lexikális tudást és bárki tanulhat belőle, hiszen nem csak a családokat ösztönzi kutatómunkára. Az ellenzők pedig nem a műsorstruktúrát

kritizálták, hanem azt, amit *A Szövetség* képvisel: mindannyian úgy gondolják, hogy sem a *Bibliát*, sem a vallást nem lehet játék és nevetség, de legfőképp pénznyeremény tárgyává tenni. Korábban már említettem, hogy ez a műsor vehető az egyházak neotelevíziós törekvéséhez, de a játékról megfogalmazott vélemények azt mutatják, hogy valamiért mégsem tudnak minden nézőnél sikeresek lenni az ilyen típusú programok. A műsor készítői arra törekedtek, hogy egy olyan műveltségi vetélkedőt hozzanak létre, ami élvezetes és szórakoztató formában képes rávilágítani a *Biblia* egyes részleteire. Emellett kiemelten fontosnak tartották a fiatal korosztály jelenlétét. „*A Szövetség* a klasszikus és modern ötvözete: misztikus és mítikus köntösbe öltöztetve tárja fel az emberi kultúra szerteágazó történetét, segítségül hívva az emberiség egyik legfontosabb kulturális »alapkövét«, a *Bibliát*, miközben minőségét, képi megvalósítását és színvonalát tekintve egyaránt arra törekszik, hogy nemzetközi szinten is egyedülálló és piacképes kezdeményezés legyen, mint eredeti, hazai gyártású, televíziós műsorkonstrukció. Megszólítjuk az ifjúságot, a középkorúakat és az időseket is, tartalmas, igényes szórakozási alternatívát nyújtva a művelt, vagy csak kíváncsi, érdeklődő közönség számára.”¹⁴ Hasonló neotelevíziós modell a 2012 karácsonyára készült *A fiú*¹⁵ című református reklámkampány. Bár ez nem közszolgálati csatornához köthető, tehát nem lehet televíziós modell, mégis szükségesnek tartom a megemlítését, hiszen a kisfilm készítői *A Szövetség*éhez hasonlóan megpróbálták a modern mai emberhez közelívé, lényegre törővé összeállítani és épp úgy megoszlottak a vélemények *A fiúról* is, mint *A Szövetségről*. Dr. Hafenscher Károly (ifj.) a Magyarországi Evangélikus Egyház zsinatának lelkészi elnöke a reklámról szóló írásában elismerően nyilatkozott a kisfilm ötletéről, megvalósításáról. „Ma egyre kevesebben olvasnak, de egyre többen nézik a képernyőt, s »lógnak« a monitorokon. A verbális korszakok után most a vizualitás kultúrájában a képek hirdetik: Megtartó született ma néktek... A film mellé egy egész honlapot építettek az ötletgazdák. Kísérőfilmek, rövid villanások, elgondolkodtató képek és szívből jövő egyszerű szavak. Werkfilmeknek hívhatnánk ezeket, amelyek az alapanyag születésének körülményeit mutatják be. De nem azok. Minden mondatuk, mozdulatuk – lám, megint milyen régies szó jut eszembe – bizonyágtétel. Tanúskodás karácsony igazi titkáról.”¹⁶ – Dr. Hafenscher Károly (ifj.) evangélikus szemmel így látja ezt a modern alapokra épített törekvést. Vele szemben a Dunamelléki Református Egyházkerület esperes-gondnoki értekezlete kifejezetten

¹⁴ *A Szövetség*. http://www.fekepal.hu/hirek/a_szovetseg_sajtoanyag.pdf. 2012. 10. 15.

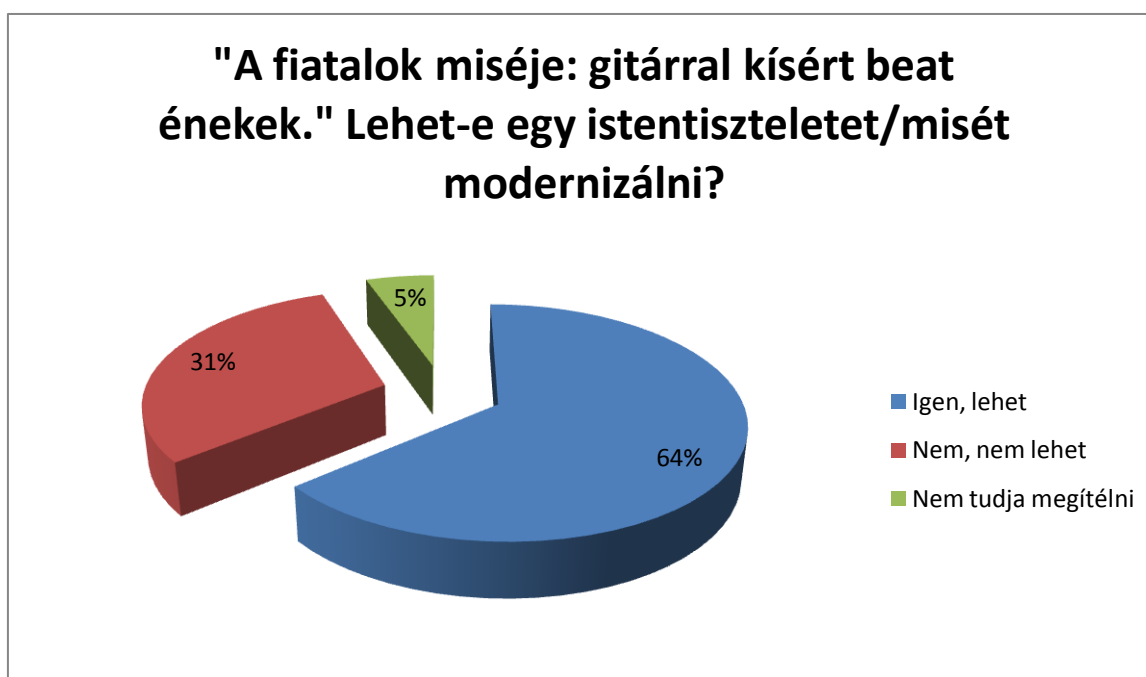
¹⁵ *A fiú*. <http://afiu.hu/mindenfilm.html>. 2012. 12. 21.

¹⁶ Dr. HAFENSCHER Károly: *Evangélikus vélemény a Fiú!-ról*. <http://reformatus.hu/mutat/7666/>. 2012. 12. 21.

ellenezte a reklámot és kérte annak eltávolítását, többek között arra hivatkozva, hogy „[a] kampányfilm nem a református egyház illetékes döntéshozó testületeinek tudtával és egyetértésével készült, [...] a film arrogáns és giccses tartalma, megbotránkoztatásra okot adó üzenete nem fejezi ki egyházunk konszenzusát a karácsony valósága és üzenete kapcsán, [...] [t]ovábbá, a film és a hozzá kapcsolódó anyagok erőszakos kontextualizálása meghamisítja a bibliai üzenetet”.¹⁷

Azért tartom fontosnak kiemelni ezt a reklámkampányt, valamint a hozzá fűződő ellentétes véleményeket, mert egyrészt jól példázza ez a helyzet az egyház, ebben az esetben a református egyház külső kommunikációját a társadalom felé, másrészt pedig megmutatja, hogy az egyházak és a hívek is mennyire kétoldalúan állnak a paleo- és a neotelevíziós, ez esetben internetes kérdésekhez.

A negyedik, záró kérdéscsoport értékelése

Az istentiszteletek/misék modernizálhatósága és a hithű neveltetés problémája köré épülő kérdésekre adott válaszok alapján a megkérdezettek 64%-a gondolja úgy, hogy lehet modernizálni egy istentiszteletet/misét, de majdnem mindenki kiegészítette válaszát. Sokan nyilatkoztak úgy, hogy bár lehet ezeket modernizálni, de egy olyan falusi közösségben, ahol évtizedek óta a megszokott rend szerint zajlik minden szakrális tartalom közvetítése, ott nem érdemes ilyen újításokat bevezetni. Tehát ők elképzelhetőnek tartják a

¹⁷ A Dunamelléki Egyházkerület vezetői a karácsonyi kampányfilmről. Dunamelléki Református Egyházkerület. <http://dmrek.hu/hir/mutat/4098/>. 2012. 12. 21.

modernizációt, de a saját egyházközösségükben talán nem látnák szívesen. A hagyományokhoz való ragaszkodás az úgynevezett gospelek¹⁸ minimális népszerűségét hozza magával: a tradicionális egyházi énekek minden korosztálynál elsődlegesek, ezzel szemben a gitárral kísért beat-énekekről az emberek véleménye erősen megoszlik. Ezek a gospelek, vagy énekelt evangéliumok a 20. század első negyedében jelentek meg az Amerikai Egyesült Államokban. Ez ma már egy sajátos zenei stílus, amiben hagyományos és elektromos gitárral, zongorával vagy orgonával kísérik az énekelt imákat vagy épp a *Szentírást*, és néhol fontos szerepet kap a tapsolás is. A legtöbb válaszoló a misék/istentiszteletek modernizálásával nem ennek a hagyománynak az átvételére gondol, hanem énekkarra, kórusra, dobfelszerelésre és hegedűre, tehát a hagyományos orgonaszó mellett szívesen hallanának modernebb hangszerelésű liturgiákat is. Ez a változtatás, modernizálás inkább csak „a korral való haladás” lenne. A kérdéssel valójában a gospel típusú újításra gondoltam, tehát az amerikai mintára, de talán nem meglepő, hogy egy ilyen konzervatív vallási közösség, mint Nyírcsaholy és környéke – és itt elsősorban a római és a görög katolikus hívekre gondolok, hiszen a kérdőív alapján ők vannak többségben – nemhogy elutasítja, de még fel sem merül benne a gospelek bevezetésének, alkalmazásának lehetősége. A nyírcsaholyi római és görög katolikus egyházközösség konzervativitását jól példázza egy aktuális, a Szenteste éjféli miséjén szerzett tapasztalatom. A faluban évtizedek óta hagyományos a gyermekek által előadott Jézus születése, ebben az évben pedig rendhagyó módon egy felnőtt hívő versmondásával zárult az előadás. A nyírcsaholyiak a karácsonyi hangverseny kivételével sohasem tapsolnak a templomokban. Most viszont valaki – valószínűleg idegen – a hátsó padosorokból a műsor végén elkezdte, de a hívek nem folytatták. Az Isten háza és a taps nem összeegyeztethető a – nyírcsaholyi – katolikusoknál. A másik példa, a tradíciókhoz való ragaszkodás szintén a Szentestéhez kötődik. A betlehemezés a huszadik században népszerű hagyományként élt a vallási közösségekben, így Nyírcsaholyban is. A 20. század végére azonban ez a szokás kezdett elhalványulni, majd közel 10 évre teljesen meg is szűnt. Tavaly azonban újra elővették az évtizedes tradíciót és az idei évben is folytatták: római és görög katolikus férfiak öltöztek be a betlehemezéshez. Ez a hagyományörzés (Jézus születésének eljátszása) és a hagyományokhoz való visszatérés igénye (betlehemezés) jól példázza a nyírcsaholyi konzervatív katolikusságot. Azért emeltem ki a katolikusokat, mert a reformátusok közül többen is úgy vélték, a miséket nem csak lehet, de kell is modernizálni.

¹⁸ *Oh, Happy Day!* Youtube. <http://www.youtube.com/watch?v=a37bBm8pXSk>. 2012. 12. 24.

Az egyháznak feladata a folyamatos megújulás, így tudja a fiatalok figyelmét is felhívni (a református egyház esetében) az istentiszteletek fontosságára. Az egyik, felsőoktatási intézményben tanuló, református válaszoló például kiemelte az I. Zsinati Ifjúsági Fórumot, ahol a modernizált istentisztelet is megvitatásra került. A fiatal hívő ezzel a kérdéssel kapcsolatos válaszában a következőket fogalmazta meg: „Lehetne több ifjúsági éneket énekelnünk, vagy az énekeskönyvben lévő dicséreteket modern hangszerekre (gitár, szintetizátor) áthangszerelni. Ez persze nem összetévesztendő a szabadkeresztyén gyülekezetekben tapasztalt »bulival«. Mindenütt vannak határok.” Egy másik, görög katolikus, szintén felsőoktatási intézményben tanuló hívő azt nyilatkozta, hogy „a szentmise attól szent, hogy hagyományos konzervatív szemléletű.” Bár részt vett már gitárral kísért modern misén, de hiányolta belőle a nyugodt elmélyülést, komolytalannak érezte, hiszen állítása szerint nem tudott elvonatkoztatni a hangszerektől, az ismeretlen zenétől, így nem a szentmisére figyelt. A kérdőív elemzéséből tehát megállapítható, hogy a reformátusok többségében az istentiszteletek modernizációja mellett foglaltak állást, míg a katolikusok inkább a hagyományos, konzervatív miserendszert részesítik előnyben. A katolikusok közül nemre és életkorra való tekintet nélkül többen azt nyilatkozták, hogy egyszer-egyszer talán részt vesznek, esetleg megnézik a közvetített modernizált miséket, de hiányolják belőle a komolyságot, a hagyományos szentmisén megtapasztalt intimitást a szakrális tartalmakkal. Többen is úgy gondolják viszont, hogy a konzervatív misék mellett lehetne rendezni ilyen típusú, fiataloknak szóló beat-miséket, hiszen ezek is Istent dicsérik, Istenhez szólnak, csak egy sajátos formában, és az érdeklődők nemtől, kortól és felekezettől függetlenül ellátogathatnak ezekre, de a tradicionális rendszert nem szabad megváltoztatni. Érdekesség, hogy azok, akik nem tartják vallásukat vagy nem tartoznak egyik felekezethez sem, többségében fontosnak tartják a misék/istentiszteletek modernizációját.

A kérdőíven szereplő utolsó kérdés arra vonatkozik, hogy mennyire tartja fontosnak a válaszoló, hogy a családban élő gyerekek eljárjanak szentmisére/istentiszteletre és/vagy megnézzenek vallási és egyházi, kifejezetten gyerekeknek szánt műsorokat a televízióban. A válaszok alapján megállapítható a neveltetés központi szerepe. Azokban a családokban, ahol a déd- és nagyszülőket, valamint a szülőket is vallásos nevelésben részesítették, minden esetben elengedhetetlennek tartják azt, hogy a felnőttekkel együtt a gyermekek egészen fiatalon is eljárjanak liturgiákra. Az egyik római katolikus, főiskolát/egyetemet végzett hívőtől szeretnék egy rövid, de annál tartalmasabb véleményt idézni: „a vallási nevelést már óvodás korban el kell kezdeni, a bontakozó gyermeki léleknek óriási szükség

van az ott [misén] hallottakra, így tanulja meg, hogy van egy kapaszkodó az életben: a vallásosság, az Isten.” Az ilyen, generációkat átölelő vallásos nevelésben részesült családokban a televízióban közvetített vallási-egyházi tartalmakra viszonylag kis hangsúly helyeződik: általában nem tiltják meg, de természetesen nem is kötelezik a fiatalokat arra, hogy nézzék ezeket a műsorokat. Az viszont több család esetében is megállapítható, hogy valamilyen mértékben befolyásolják a televíziós műsorok követését. Sokan nyilatkozták, hogy ugyan vannak értékes adások, de nem engednék a gyermekeiket órákon keresztül ellenőrizetlenül a televízió előtt ülni, így elkerülhetőek azok a tartalmak, amelyek a kisebbek számára veszélyesek lehetnek, viszont a műsorok válogatásával a valódi érték is eljuthat a gyermekekhez. A válaszolók közül megemlézték néhányan azokat a bibliai történetekről szóló animációs filmeket is, amiket ugyan nem csak a közszolgálati adók sugároznak, de szerintük valójában ez nem is számít, hiszen a lényeg az, hogy Istennel, a *Bibliával* vagy vallási tartalmakkal érintkezzenek a fiatalok. Ezekkel kapcsolatban azonban lényeges kiemelni, hogy nem mindig, sőt viszonylag ritkán dolgozzák fel a történeteket a *Szentírásnak* megfelelően, de a megkérdezettek közül többen is támogatnák ezeket az adaptációkat, hiszen a gyermekek számára a legfőbb szempont a figyelem megragadása.

Konklúzió

A Magyarországon a nyugati országokhoz képest késve lezajlott médiaforradalom a kiemelés-elhallgatás elve alapján működve az egyház képviselőinek attitűdje ellenére is képes befolyásolni az egyház kommunikatív tevékenységét. A kiemelés-elhallgatás elv szerint a média csak olyan műsorokat vár el, amelyek hírértéket generálnak, így az egyházak számára a közszolgálati média-megjelenésben nem marad más a kötelezően közvetített ünnepeken, ceremóniákon és az évek óta szinte változatlan műsortípusokon, illetve az egyházon belüli konfliktusok közvetítésén kívül. A modern médialogikához mérten az egyházak túl konzervatívak, elvontak, szervezeti formájukban túlzottan rögzítettek és abszolút igazságokat fogalmaznak meg: ezen jellemzők miatt az egyház egy kötöttségekkel, néhol bigott elvárásokkal rendelkező intézménynek tűnik.¹⁹

A 2004-ben XVI. Benedek pápaként hivatalba lépett, egykori Ratzinger bíboros az egyházi feladatvállalást ezzel teljesen ellentétesen fogalmazta meg: „Az Egyházzal együtt való lét [...] – amely állítólag csupán infantilitás és függőség –, valójában [...] bátorság a tiltakozásra és szabadságra, hogy lázadjunk az uralkodó véleményekkel szemben –

¹⁹ KORPICS – WILDMANN: Uo., 288-289.

szabadság, amely egyben szilárd alapot is ad nekünk, és ezt nem az egyház találta ki magának.”²⁰ A tények azonban azt mutatják, hogy ez a tiltakozás, ez a lázadás az uralkodó véleményekkel és tendenciákkal szemben nem abszolutizálható a médiatechnológiák egyházi eszköztárból való kizárásaként. Ugyanakkor azt is látnunk kell, hogy – amiként a dolgozat is bizonyítani próbálta – a hagyományosabbnak mutatózó egyház-reprezentációk a hívők számára összeegyeztethetőbbek a konvencionális egyházképpel, mint a neotelevíziós modellek. Ezért lehet, hogy miután az egyházi-vallási műsorok megpróbálnak a legfrissebb televíziós adástípusként érvényesülni és így bővíteni a célcsoportot, végül mégis kénytelenek mindig visszatérni a paleotelevíziós modellek technikáihoz, hogy a konzervatívabb hívők népes nézői csoportját ne veszítsék el.

²⁰ KORPICS – WILDMANN: Uo., 289.

Melléklet

A vallás és az egyház reprezentációja a közszolgálati médiában

Miért, hogyan lett hívő? Milyen vallási gyakorlatokat folytat (templomba járás, bibliaolvasás, más vallási tárgyú szövegek olvasása)? Mióta hívő?

1. Néz-e vallási-egyházi műsorokat a televízióban? (Csak a saját vallásához tartozó műsorokat nézi vagy másokat is?)

2. Milyen vallási-egyházi műsorokat néz szívesen? Milyen rendszerességgel?

Az alábbiak közül:

Evangélikus magazin

Református ifjúsági műsor

Árpád-kor templomai

Katolikus krónika

Hajnali gondolatok

Így szól az Úr

Engedjétek hozzám...!

Unitárius ifjúsági műsor

Ima Magyarországért

Déli harangszó

Egyéb:

3. Miért nézi meg ezeket a televízióban?

4. Szívesebben megy el istentiszteletre vagy inkább a televízióban szereti meghallgatni a misét? Esetleg mindkettő?

4a. Miért szeret jobban istentiszteletre elmenni?

4b. Miért szereti jobban a televízióban megnézni/meghallgatni az istentiszteletet?

5. „A vásár- és ünnepnapokat szentmisével és munkaszünettel szenteld meg!”

Jelenthet-e teljes értékű részvételt egy közvetítés?

Mennyiben jelent ez – a televízió médiumának következtében (kameramozgás, plánok) - más tapasztalatot? Be tud-e vonódni a televízióban közvetített istentiszteletbe?

6. Miért megy el szentmisére? Szükséges-e a fizikai jelenlét a templomban vagy elegendőnek tartja az otthoni imádkozást, miseközvetítésbe való bekapcsolódást?

7. „A fiatalok miséje: gitárral kísért beat énekek.” Lehet-e egy istentiszteletet modernizálni?

8. Milyen vallási-egyházi műsort néz rendszeresen? Szereti-e annak műsorstruktúráját, megjelenését vagy túlzottan konzervatívnak, esetleg elmaradottnak tartja?

9. Ismeri-e a következő műsorokat: Hajnali gondolatok, A Szövetség? Szokta-e nézni? Miért találja ezeket érdekesnek/szükségesnek?

10. Megnézi-e/megnézte-e az országosan/helyileg közvetített egyházi eseményeket a televízióban? (Pl.: Vatikáni áldás, Szent Jobb körmenet, Csíksomlyói búcsú, Nagyboldogasszony búcsú)
Milyen hatást váltott ki?

11. Elegendőnek tartja-e a vallási- és egyházi műsorokra szánt időt? (133 óra évente)
Mit hiányol a műsorkínálatból?

Jelenleg a kínálatban van:

Portéműsor

Stúdióbeszélgetés

Magazinműsor

Ifjúsági beszélgetés

Mise és istentisztelet-közvetítés.

12. Fontosnak tartja-e, hogy a családban élő gyerekek eljárjanak szentmisére és/vagy megnézzenek vallási és egyházi, kifejezetten gyerekeknek szánt műsorokat a televízióban?